

Economia Social: Evidència i Motor de Canvi del Paradigma Econòmic

Marguerite Mendell, Universitat de Concòrdia, Montreal.

Aquest article va ser presentat a la Jornada Internacional Interuniversitària d'Economia Social i Cooperativisme: Universitat, emprenedoria i economia cooperativa

Facultat de Comunicació i Relacions Internacional Blanquerna – URL, Barcelona.

15 d'Octubre, 2015...

Sr. Felip Puig, Conseller d'Empresa i Ocupació del Govern de la Generalitat de Catalunya, Sr. Josep Maria Garrell, rector de la Universitat Ramon Llull, Sr. Josep Maria Carbonell, degà de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna-URL, Sr. Xavier López, director general d'Economia Social, Cooperativisme i Treball Autònom de la Generalitat de Catalunya, Sra. Maravillas Rojo Torrecilla, directora del programa aracoop Govern de la Generalitat de Catalunya, companys, estudiants, convidats, és un gran honor obrir aquesta jornada que oferirà una oportunitat molt valuosa per abordar el paper que té l'economia social i solidària avui en dia en regions i països d'arreu del món, i d'aquesta manera, poder examinar com les universitats poden respondre als reptes educatius imposats per una realitat que canvia el dia a dia dels ciutadans – el lloc de treball, a la comunitat, a l'economia, a la societat. Cada vegada més homes i dones estan redissenyant els límits de l'activitat econòmica, que es correspondran amb els objectius socials per una major igualtat, justícia mediambiental i benestar col·lectiu **que representa l'economia social**. L'antic i el modern concepte d'economia social està guanyant terreny localment, regionalment, nacionalment i globalment, desafiant d'aquesta manera el paradigma dominant amb la creixent evidència de la seva capacitat per produir béns i serveis que donaran resposta a les noves necessitats, a aquelles que no han estat satisfetes i també a les aspiracions, o a allò que podríem denominar **l'economia social "intencional"**; en altres paraules, al desig de col·laborar, de treballar col·lectivament cap a un món més igualitari i sostenible. Això és especialment visible entre els joves que estan cada vegada més presents en els nous sectors de l'economia social com el medi ambient (reciclatge, conservació, preservació), la ecologia o el turisme social, la informació, la tecnologia i les comunicacions, els mitjans, l'agricultura urbana, uns sectors que tenen un gran impacte sobre els patrons de consum, producció i intercanvi, tots fonaments de l'economia moderna.

Agraïxo aquesta oportunitat de participar en aquest debat sobre el rol de les universitats per conèixer les inquietuds d'aquest model en evolució. Aquests dies parlem molt sobre la innovació social, i sens dubte l'emergent economia social i solidària és un exemple clau de la innovació social. Però massa sovint, mentre estudiem i debatem la innovació social, el que manca és la innovació social a les institucions, principalment a les universitats i al govern. Això és comú a la majoria de països. Certament, han aparegut nous programes, centres de recerca i una pedagogia innovadora dins dels departaments que centren la seva atenció en l'empresa i l'emprenedoria social, per exemple. Cooperatives com a forma d'organització empresarial han estat considerades durant molt de temps un aspecte residual en la disciplina econòmica de moltes de les universitats, amb excepcions importants, com en aquelles que compten amb programes desenvolupats en estudis cooperatius. Avui en dia, als plans d'estudi on pot aparèixer l'economia social és dins de les ciències socials, al igual que la majoria de cursos sobre empreses socials i/o emprenedoria són a les facultats de negocis, privant als estudiants de ciències socials d'adquirir habilitats financeres, empresarials i d'anàlisi molt importants. De la mateixa manera, les Escoles de Negocis no sempre proporcionen el context per situar l'empresa social com un nou actor econòmic dins d'una economia global en constant evolució.

Aquesta conferència també es centra en explicar l'augment sobtat de la col·laboració avui en dia. Com expliquem, el creixement de l'economia col·laborativa o compartida, que es defineix en el context dels valors que sustenten l'economia social, en contrast amb la privatització o *uberization* (en referència al fenomen sorgit a través de l'aparició d'una empresa que proporciona una xarxa de transport a través del telèfon mòbil) que també caracteritza el consum col·laboratiu. Aquestes són preguntes fonamentals i fundacionals que hem d'explorar amb els nostres alumnes i que van més enllà de l'habitual descrèdit de la ideologia de l'individualisme. Si bé això és cert, no explorem prou el comportament humà que es desprèn de l'activitat econòmica de col·laboració i desafia la celebració de l'individualisme, pilar del paradigma dominant, que suggereix un diàleg útil amb la filosofia i la psicologia. A més, a mesura que el paisatge de l'economia social es torna més complex, multi-sectorial, generalitzat, i cada vegada més capaç de desafiar el paradigma dominant, més necessari és comptar amb un pensament legal creatiu. La forma jurídica ha estat fonamental per distingir les empreses col·lectives – les antigues i les noves.

L'actual i creixent compromís de les empreses socials privades a "l'impacte social" ha donat lloc a una nova legislació a Europa, al Regne Unit, als Estats Units i Canadà, per diferenciar l'empresa social de l'empresa privada existent, creant empreses compromeses amb la comunitat o negocis amb una finalitat social. També, el nombre creixent d'empreses sense ànim de lucre de l'economia social demanen una nova i/o modificada llei d'associació. Les innovacions en el moviment cooperatiu també demanen una legislació per crear cooperatives socials o solidàries, la nova generació de cooperatives *multi-stakeholder*. La legislació és necessària per afrontar els reptes de l'evolució del món digital així com el moviment dels béns comuns i el seu creixent reconeixement de la necessitat d'una estructura organitzativa. Llicències open acces i commons demanen una llei de la propietat. Enginyers i arquitectes per sí sols no poden dissenyar habitatges i espais de treball col·laboratiu o els anomenats *urban commons*; han de col·laborar amb urbanistes i

investigadors del desenvolupament urbà i planificació; científics i científics socials han de col·laborar per crear comunitats sostenibles, i així successivament.

Faig servir aquests exemples per il·lustrar com la complexitat del canvi social i econòmic exigeixen **uns entorns d'ensenyament i aprenentatge innovadors i híbrids** que abastin disciplines que, ara com ara, romanen institucionalment separades, amb algunes excepcions. Aquesta situació exigeix la institucionalització de l'aprenentatge experimental, unint les comunitats acadèmiques i les no acadèmiques. El coneixement adquirit dels professionals, els pioners i els activistes és indispensable. No és d'estranyar que el creixement dels *fab labs*, els "laboratoris vivents", i els espais de *co-working* estiguin creixent exponencialment, creant espais d'aprenentatge i coneixement compartit. A la meua pròpia universitat ens estem movent en aquesta direcció però encara no hem desenvolupat el seu títol corresponent. Això no és fàcil, si estem d'acord en què aquests espais oberts per a l'aprenentatge compartit o comunitats epistèmiques dins de la Universitat implica un canvi radical en la cultura universitària. Però la pressió per fer-ho existeix i és positiva.

Treballar més enllà de les fronteres dins de les institucions acadèmiques és fonamental per preparar als joves per treballar en col·laboració cap a objectius socials comuns. La formació més emocionant i destacada sortirà d'aquells ambients d'aprenentatge que estiguin disposats a trencar els límits disciplinaris i augmentar la capacitat dels estudiants per treballar en col·laboració i ser desafiats per qüestions complexes. Aquest fet es pot veure en les empreses d'economia social de tots els sectors relacionats amb objectius socials, mediambientals i econòmics.

Com enderrocar l'aïllament institucional és probablement un dels desafiaments més importants per respondre millor a les necessitats i desitjos dels nostres estudiants i de participar activament a la societat. Estan apareixent nous i interessants centres de recerca que estan unint acadèmics, professionals i estudiants fora de les estructures formals de la universitat, malgrat que, ara per ara, són poques en número. A l'economia social, tenim un espai híbrid que és independent, un centre de coneixement de la mobilització subvencionat públicament, format per acadèmics de diferents disciplines i universitats de tota la regió. Al Quebec, formen part de l'economia social el moviment cooperatiu, el moviment obrer, organitzacions que representen a les comunitats rurals, els intermediaris de desenvolupament local, les xarxes de municipis, la ciutat de Montreal, finançament solidari i desenvolupament del capital i joventut. El centre també inclou un enfocament internacional. Definim la transferència de coneixement com un "procés circular" d'intercanvi de coneixement entre acadèmics i professionals en el qual cada un d'ells aprèn de i amb els altres, i en el que els professionals comparteixen pràctiques innovadores i millors que les que utilitzen amb altres professionals, i així successivament.

Hi ha altres exemples d'altres centres i instituts transversals a nivell internacional, que són espais per a la recerca i funcionament d'aquest nou paradigma, que treballen fora dels límits de les institucions acadèmiques però que busquen integrar-les en innovadores associacions dins la societat civil. **La innovació institucional és un element clau en el canvi de paradigma.** La innovació social no pot produir-se sense desestabilitzar ni afectar als patrons de comportament

existents ni les estructures existents que alenteixen, comprometen o fins i tot obstrueixen els dinàmics processos d'innovació social. Les estructures existents no s'han de destruir; han de ser més flexibles, permeables i susceptibles al canvi. El més important, han d'estar disposades al diàleg i a l'intercanvi de coneixements.

Vull esmentar només un exemple que trobo interessant ja que està marcant un nou terreny. **The Laboratory for the Governance of the Commons (LabGov)** a la Universitat degli Sociali "Guido Carli" a Roma que es dedica a l'estudi dels processos de democratització. Col·labora amb altres escoles i universitats, organitzacions socials civils, empreses i govern per (re) dissenyar les institucions i la llei. Conegut com un enfocament de "l'hèlix quintuple", la Universitat és un membre actiu de la comunitat i facilita noves col·laboracions compromeses amb l'interès general. A Bolonya, el **LabGov** va encapçalar el projecte "**Ciutat com un bé comú**" per tal de pressionar per a la co-governabilitat de la ciutat de Bolonya entre els ciutadans i l'administració pública. Això va ser integrat a la llei del maig de 2014. L'anomenat "Reglament sobre la col·laboració entre els ciutadans i la ciutat per a la cura i la regeneració dels béns comuns urbans" ha inspirat a l'aprovació de lleis similars en nombroses ciutats de tota Itàlia. Aquest any, el **LabGov** participa en una conferència sobre l'economia social a Bertinoro que reuneix anualment a acadèmics, estudiants i emprenedors socials. El tema de la conferència és "**L'Economia de la Cohesió**". Introdueixo això per explicar les **convergències i interseccions** que caracteritzen un creixent moviment global per democratitzar l'economia en el qual el caràcter col·lectiu i col·laboratiu de l'economia social està al centre. La conferència "**L'Economia de la Cohesió**" també abordarà les interseccions i les convergències entre els actors i institucions en l'economia social i en el moviment de béns comuns.

L'economia social no ha de ser percebuda simplement com l'antecedent històric de l'intercanvi, la col·laboració i la cohesió, sinó més aviat com el model d'organització per a noves iniciatives de col·laboració per institucionalitzar la seva identitat col·lectiva i evitar ser absorbida pel capital privat. La cohesió social i econòmica són inseparables en l'economia social. La conferència d'aquest any a Bertinoro per exemple, reconeix aquest fet obrint un diàleg entre els *Commons* i els investigadors de l'economia social, els activistes i els professionals en la gestió col·lectiva del medi ambient, l'aigua, la terra, el coneixement, la biodiversitat, la cultura i la identitat que estan més ben gestionats des de la gestió de l'economia social d'avui en dia.

A diferència de les formes organitzatives fàcilment identificables com les empreses privades o públiques o les cooperatives, *la diversitat de l'economia social d'avui en dia* s'ha mantingut fora de l'agenda internacional de desenvolupament fins fa ben poc. Una conferència internacional sobre l'economia social i solidària organitzada per l'*Institut de Recerca de les Nacions Unides pel Desenvolupament Social (UNRISD)* a la primavera de 2013, va canviar aquesta situació. Més tard aquell mateix any, UNRISD va anunciar la creació d'un **grup de treball interinstitucional sobre l'Economia Social i Solidària**, inicialment format per 14 organismes de l'ONU. Avui aquest **grup de treball** està format per 20 organismes de l'ONU, que tracten molts dels problemes socials i econòmics que representen, incloent l'alimentació, la salut, el desenvolupament de l'habitatge, el treball i l'ocupació, el medi ambient, la dona, el desenvolupament industrial, entre

d'altres. Aquests organismes reconeixen la necessitat d'integrar les preocupacions socials, econòmiques i mediambientals, el *leit motiv* de l'economia social i solidària.

L'objectiu d'aquest **grup de treball** és el d'ampliar el reconeixement de l'economia social i solidària, promoure el seu coneixement, consolidar les seves xarxes, recolzar la creació d'un entorn institucional i normatiu favorable, coordinar el compromís internacional i crear col·laboracions. Aquest és un èxit molt important i desafia el paradigma dominant reconeixent el fracàs de l'actual model de desenvolupament i d'un paradigma que separa els problemes econòmics i socials. Reunir a un grup tant divers d'organismes de l'ONU reconeix la rellevància de l'economia social i solidària com un actor vital i en molt bones condicions per fer front a les necessitats comunes i urgents de tots els països, que les mesures de l'actual paradigma de desenvolupament econòmic i les seves polítiques no han pogut resoldre.

Aquest **grup de treball de les Nacions Unides** reconeix que "una resposta sòlida a les crisis hauria de promoure instruments que puguin promoure tant objectius econòmics com socials, mentre promou la solidaritat"... El potencial de les organitzacions i les empreses socials i solidàries pot arribar a ser decisiu, sobretot en aquest context. De fet, les crisis financeres, mediambientals i democràtiques són el taló de fons d'aquesta percepció de l'economia social i solidària, però reconeix la necessitat de repensar la producció de béns i serveis – com, què i per a qui – així com el paper del govern. També promourà la recerca en la col·laboració per explorar com l'economia social i solidària està redefinint la creació de riquesa per aconseguir millors resultats socials. Això exigeix d'una recerca interdisciplinària que ha de reforçar aquesta necessitat de treballar més enllà dels límits disciplinaris dins les universitats. És cert que hi ha molts investigadors, la metodologia dels quals, agrupa diverses disciplines, però és insuficient si es vol dotar als estudiants amb una ampla perspectiva, necessària per captar l'essència de l'economia social a mesura que evoluciona i es creua cada vegada més amb el consum col·laboratiu, tot formant part del nou panorama socio-econòmic de les iniciatives col·lectives, que desafien la visió binària predominant de l'economia integrada pels sectors públics-privats amb un sector de la societat civil residual amb poc o cap rol econòmic.

En contrast amb l'actual debat per reduir el paper de l'Estat, mitjançant l'anàlisi del paper del govern, demana un nou acord entre l'economia social i les autoritats públiques per **co-dissenyar** o **co-construir** uns instruments polítics nous i efectius que també beneficiïn al govern. De fet, les empreses d'economia social han de ser viables, això és evident. Però, el creixent interès internacional i els compromisos que s'estableixen són més que el simple reconeixement de la capacitat de resistència de les empreses col·lectives i de les institucions financeres de l'economia social arrel de la crisi financera. Per tant, val la pena recolzar i desenvolupar les empreses cooperatives perquè han demostrat que són més fortes que les petites i mitjanes empreses de propietat privada. L'interès per aquests organismes de l'ONU es troba en la capacitat de l'economia social i solidària per respondre a les necessitats i aspiracions dels ciutadans i de dissenyar eines de desenvolupament per complir amb aquests objectius.

Per completar aquesta breu i molt recent història, alguns mesos després, al *UN Non-governmental Liaison Service* a Nova York, es van fer algunes recomanacions per convidar als representants de l'economia social i solidària a participar a l'elaboració dels **Objectius de Desenvolupament Sostenible** de l'ONU després de 2015. El 26 de setembre d'aquest any, unes setmanes abans de la conferència d'avui a Blanquerna, representants de l'economia social i solidària van participar a la Cimera **d'Objectius de Desenvolupament Sostenible** de l'ONU a Nova York, convocada per un grup capdavanter en economia social i solidària en representació dels diferents Estats, organitzacions de la societat civil i institucions internacionals.

També al 2013, la ciutat de Seül, coneguda com la "ciutat col·laborativa", amb un compromís amb l'economia social i les empreses socials, va celebrar un **Fòrum d'Economia Social Global**, una reunió de representants de ciutats i regions de tot el món, una vegada més, incloent professionals, organitzacions de la societat civil, representants dels governs, joves i acadèmics. Aquest esdeveniment va ser precedit per un procés de col·laboració per preparar un projecte de Declaració per ser presentat al Fòrum per una nova modificació i aprovació, un exemple de la col·laboració i el diàleg, malgrat la complexitat que suposa la participació d'un gran grup de persones de diferents parts del món. Entre les moltes clàusules d'aquesta Declaració, hi va haver el compromís de crear un òrgan permanent, el **Fòrum Global d'Economia Social (GSEF)**, presentat un any després i seguint un procés semblant de co-redacció del mandat. La missió d'aquesta nova organització internacional va ser aprovada en una gran assemblea a Seül a la tardor de 2014. La primera reunió fora de Corea es durà a terme a la tardor de 2016 a la ciutat de Montreal, co-organitzada pel govern municipal i el *Chantier de l'économie sociale*, la xarxa que representa l'economia social al Quebec.

L'evolució del canvi de paradigma també s'ha vist en contextos nacionals i supranacionals. Alguns països del nord i el sud han creat espais polítics horitzontals per l'economia social, reconeixement el seu caràcter transversal i híbrid, desafiant l'eficàcia i l'aïllament dels òrgans de govern existents dins de les institucions de l'administració pública. En són exemples Equador, Brasil, França i Bèlgica. En altres països i regions, l'economia social està a càrrec de ministeris transversals, integrant d'aquesta manera els problemes econòmics i socials. Això és real al Quebec, on el Ministeri de Desenvolupament Econòmic, Innovació i Exportació té aquesta autoritat, reconeixement d'aquesta manera la contribució de l'economia social col·laborativa al desenvolupament econòmic.

S'han produït innovacions polítiques interessants i importants al Quebec que transcendeixen a les línies partidistes, incloent un historial de **co-construcció de les polítiques públiques** en tots els temes relacionats amb l'economia social. Aquest fet continua, malgrat la clara posició i les mesures adoptades per l'actual govern per tornar a les antigues formes d'un govern piramidal, de dalt a baix. L'economia social es troba en una situació segura però paradoxal a causa de la seva capacitat d'aconseguir resultats significatius i del lloc que ara ocupa dins del panorama de l'economia de Quebec. Dit això, alguns dels èxits més importants de l'economia social estan patint en el context actual. El que suggereix que la tensió entre el paradigma dominant i les forces impulsores del canvi de paradigma encara existeixen, tot i la creixent evidència que les **formes col·laboratives**

d'assignació de recursos estan desestabilitzant el paradigma dominant a través de la pràctica en molts sectors de l'activitat econòmica i de la vida pública.

La conferència d'avui a Barcelona també vol situar ***l'economia social col·laborativa*** en el context de l'Estratègia Europa 2020. Fa uns anys, a la meua feina, em vaig trobar amb poca o cap referència directa a l'economia social, però vaig donar la benvinguda al compromís d'Europa 2020 per aprofundir en la subsidiarietat, fent una crida a "una resposta europea coordinada que inclogui els interlocutors socials i la societat civil". També fa una crida a la col·laboració entre diferents nivells de govern dins dels estats membre. Això reforça la necessitat de superar la falta d'alienació i incoherència de les polítiques entre ciutats, regions i nacions en molts contextos i sens dubte, s'aplica a l'economia social en tots els països, inclòs el meu. Però em vaig adonar que malgrat el compromís amb la inclusió social i territorial, i per assegurar que tots els beneficis del creixement estiguin compartits, així com la proposta de creació d'una plataforma Europea per reduir la pobresa, el trencaclosques polític de la Unió Europea és difícil de desembolicar. No hi ha cap referència a la important tasca de l'Economia Social Europea i a les seves amplies propostes al Parlament Europeu un any abans de l'inici de l'Estratègia Europa 2020. El compromís d'avui de "creixement inclusiu i sostenible" de la UE, l'OCDE i altres organitzacions no es beneficien dels resultats i les propostes de moltes organitzacions de l'economia social i les xarxes que han de col·laborar en el traçat de com fer realitat aquest objectiu. El llegat de l'economia social i el seu ràpid creixement internacional és molt valuós per a aquest debat. La ONU ho ha entès i els actors de l'economia social estan participant en l'elaboració d'una agenda per a una economia global més inclusiva, equitativa i sostenible.

La capacitat de l'economia social augmenta significativament en aquelles regions i països a on és més que la suma de les seves empreses, organitzacions i associacions, en la qual s'adhereix un enfocament sistèmic, en una constel·lació de xarxes, moviments socials, intermediaris locals i regionals, que treballen junts per crear eines de desenvolupament com les finances, el recolzament a les empreses, la formació i la recerca així com amb el govern construir unes polítiques públiques; tot això demana la col·laboració i formes de govern més distribuïdes en tots els nivells. Un acostament sistemàtic està lligat a un marc legislatiu extens que identifiqui l'economia social com un actor socio-econòmic que contribueixi a la creació de riquesa i benestar social. Aquesta legislació global ha d'institucionalitzar les col·laboracions amb el govern, recolzar la recerca col·laborativa, assegurar la representació horitzontal a través dels ministeris i els departaments per a la coherència política i posar a la disposició de tots els programes i polítiques dissenyades per al sector privat a l'economia social, per anomenar només alguns dels compromisos que es troben en aquesta legislació. Un marc legislatiu per a l'economia social ha estat aprovada al Quebec i a diversos països europeus, entre ells Espanya, Portugal, Grècia i França. Una legislació similar ha estat aprovada a Mèxic. A l'Àfrica, Camerun i Mali estan en procés de preparació d'un marc legislatiu en aquest sentit. Aquestes lleis canvien segon el país, però tots reconeixen la diversitat de l'economia social i la necessitat d'una legislació integral.

L'economia social, en les seves antigues i noves formes, és una ***economia del proveïment***, com ho són totes les economies. L'economia de mercat és un model de proveïment; una economia planificada n'és una altra. Fins i tot una economia no

mercantil o una economia no monetària organitza la producció, l'intercanvi i la distribució de béns i serveis sota una conjunt de principis. En altres paraules, totes les economies són **sistemes socialment construïts de recursos d'assignació**. El concepte "d'economia substantivista" de Karl Polanyi descriu el funcionament de qualsevol i de totes les economies adherides al seu context cultural i institucional, que donen forma als perfils en la qual l'economia hauria de ser organitzada.

Si l'economia és una construcció social, pot ser dissenyada de diverses maneres. Abans de 1989, el món bipolar va distingir entre dos sistemes de proveïment econòmic i d'assignació de recursos. I l'anomenada alternativa capitalista per declarar el comunisme, no va ser homogènia entre les nacions. Prioritats diferents regeixen l'assignació de recursos als països nòrdics, al continent europeu, al Regne Unit i Amèrica del Nord. Canadà va tenir un estat del benestar molt arrelat. I d'aquesta manera, l'anomenat "cànon" econòmic no va ser totalment aplicat. El sistema de mercat va ser atenuat per diversos graus de restricció mitjançant la regulació, la tributació progressiva i d'un contracte social acordat. L'auge del neoliberalisme i el compromís amb el lliure mercat van aplanar el camí per un canvi dramàtic en l'ordre social malgrat l'evident impossibilitat d'aconseguir una societat de lliure mercat. La intervenció del govern, convertida simplement per promoure i construir un mercat econòmic, donant preferència als beneficis per sobre les persones hi va intervenir amb regularitat per evitar o respondre a la successió de crisis abans de la gran crisi financera de 2008. Avui el paradigma dominant s'està destruint a sí mateix amb successius fracassos, unes estratègies de gestió de crisi sense un clar objectiu, tot imposant mesures en societats que no només són devastadores sinó que són perjudicials per l'economia ja que priven a la gent dels mitjans necessaris per portar una vida econòmica activa, i així successivament. Les noves formes d'organització econòmica de col·laboració i cooperació són un avantprojecte d'una visió diferent que està guanyant el suport de líders, pensadors, organitzacions i governs de tot el món. Per molts, aquesta és una resposta pragmàtica a la crisi; per a uns altres és la fusió d'antigues i noves formes d'acció col·lectiva que ja no es tenen en compte.

L'economia social té una llarga història. Ha estat el contrapès a l'empresa privada formada principalment de mútues i cooperatives en molts dels sectors de l'economia mundial. Amb el pas del temps, s'ha innovat per crear espais més oberts per una cooperació més àmplia. Les cooperatives solidàries proporcionen un llegat important pel moviment dels béns comuns, per exemple, i també pel ràpid creixement de l'economia col·laborativa. L'empresa social sense ànim de lucre és un fenomen relativament nou ja que moltes organitzacions del Tercer Sector ja generen els seus propis ingressos. Això no es discuteix, perquè aquestes també formen part de l'economia social d'avui dia.

L'economia social és més que la suma de les seves parts. Ha creat o està en procés de creació d'un "ecosistema" de xarxes, institucions i eines de treball. Impulsada pels valors socials i un profund compromís per democratitzar l'economia. Col·laboració, cooperació, gestió dels recursos col·lectivament són els elements que distingeixen a l'economia social. És un procés de desmercantilització de la terra, el treball i els diners, així com el coneixement. Treball és un altre concepte per designar l'esforç humà, terra és natura i diners és un mitjà d'intercanvi. No són

mercaderies produïdes per vendre en un mercat. Les cooperatives de treballadors i l'autogestió, les formes col·lectives de producció local d'aliments, l'agricultura basada en la comunitat i els fideïcomisos de terres comunitàries. També la creació d'instruments financers personalitzats i les institucions financeres solidàries que han convertit els diners en un mitjà i no en un fi en sí mateix. Els salaris, el lloguer, les taxes d'interès són competitius però reflecteixen objectius col·lectius més amplis. Aquesta no és la gestió de la pobresa; es tracta d'una economia en la qual es tornen a alinear l'economia real i financera, el preu i el valor, i on el risc i el retorn són avaluats per incloure l'impacte social o el valor social.

Aquests processos de desmercantilització estan contaminant les bases del paradigma dominant, a on la terra, el treball i els diners són intercanviats al mercat per un preu (lloguer, salaris i interessos). L'economia de col·laboració i d'intercanvi i el moviment de béns comuns són moviments en contra de l'individualisme de l'economia de mercat. La tecnologia digital ha permès que el contacte de tu a tu creixi molt ràpid. Com protegir-lo de la mà del capital és el desafiament d'avui dia. Open source data, llicències de "creative commons", les llicències públiques generals, són exemples de la creixent desmercantilització del coneixement (propietat intel·lectual). El nou coneixement per un bé comú de cooperació reuneix aquests dos mons i és la base per una nova economia generativa o en evolució, les bases d'un nou paradigma econòmic. La nostra feina com investigadors és la de teoritzar, de conceptualitzar aquests processos que qüestionen el paradigma dominant.

I per últim, les institucions – govern i educació – han de ser companyes de viatge en aquesta transformació i no quedar-se enrere. El govern ha de col·laborar amb els actors no només per crear polítiques favorables que són clarament necessàries, sinó també comprometre's amb la innovació institucional per complir amb els canvis estructurals a la societat que requereixen coherència política i que només pot ser dissenyat de forma horitzontal, i en alguns casos espais públics *multi-stakeholder*. De la mateixa manera que les institucions d'educació superior, com ja he explicat anteriorment.

Els canvis institucionals no són fàcils i es produeixen lentament com sabem, no només per les estructures arrelades, sinó també a causa de la resistència cultural. Però el canvi institucional és indispensable. Respostes ad hoc per part dels responsables polítics, per molt positives que siguin, no són suficients, ni són espais híbrids dins de les universitats sense un compromís de participar en una avaluació general de les estructures, la pedagogia i actitud receptiva, per avaluar en quin lloc la innovació és essencial. I, si aquests canvis són de col·laboració, serà més fàcil d'aconseguir.

Un canvi de paradigma o un nou paradigma econòmic demana una transformació cultural enorme. A mesura que l'economia social assumeixi una presència local, regional, nacional i mundial més destacada, s'impulsarà aquesta transformació. Tant aviat es converteixi en un soci en el ràpid creixement de l'economia col·laborativa i en el moviment de béns comuns, les institucions hauran de respondre. L'economia social per sí sola no pot substituir el paradigma econòmic dominant, però la seva realitat és una clara manifestació d'un marc emergent que

no es correspon amb les hipòtesis que es desprenen del paradigma econòmic dominant. I això s'està percebent.

Gràcies.

Apèndix

Economia de la Cohesió. *Objectiu de la Conferència*

Avui dia, la regeneració de teixits i els nivells socials de la cohesió social de les comunitats també passen per l'economia (cohesió econòmica) i la identificació de nous mecanismes de valor de la producció. La cohesió es converteix per tant, en un element fonamental per la competitivitat dels territoris i, en conseqüència, pel teixit empresarial local. Per reconstruir els llaços de confiança, un element fonamental pel bon funcionament de les institucions econòmiques i socials, és necessari reiniciar des d'un nou posicionament del discurs econòmic sobre els Comuns (**medi ambient, l'aigua, el coneixement de la terra, la biodiversitat, la cultura i la identitat**), degut a que les seves característiques demanen d'una manera de gestió que es basi en les pràctiques d'ús compartit. Concretament, sobre la base de **l'economia de l'intercanvi**, la cooperativa representa el model a seguir, ja que és capaç de garantir les estructures de govern inclusives que organitzen l'oferta, i al mateix temps, posen atenció a la demanda, la intercepció de les necessitats de les comunitats en les quals es troba aquesta mercaderia.